

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)
της 7ης Δεκεμβρίου 2006*

Στην υπόθεση C-306/05,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Audiencia Provincial de Barcelona (Ισπανία) με απόφαση της 7ης Ιουνίου 2005, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Αυγούστου 2005, στο πλαίσιο της δίκης

Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE)

κατά

Rafael Hoteles SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Rosas, πρόεδρο τμήματος, A. Borg Barthet, J. Malenovský (εισηγητή), U. Lõhmus και A. Ó Caoimh, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston
γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 4ης Μαΐου 2006,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE), εκπροσωπούμενη από τους R. Gimeno-Bayón Cobos και P. Hernández Arroyo, abogados,

- η Rafael Hoteles SA, εκπροσωπούμενη από τον R. Tornero Moreno, abogado,

- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους G. de Bergues και J.-C. Niollet,

- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τον D. J. O'Hagan, επικουρούμενο από τον N. Travers, BL,

- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer,

- η Κυβέρνηση της Πολωνίας, εκπροσωπούμενη από τον K. Murawski, την U. Rutkowska και τον P. Derwicz,

- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους J. R. Vidal Puig και W. Wils,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 13ης Ιουλίου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3 της οδηγίας 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ L 167, σ. 10).

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) και της Rafael Hoteles SA (στο εξής: εταιρία Rafael), όσον αφορά τον ισχυρισμό περί προσβολής, από την τελευταία, των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που διαχειριζόταν η SGAE.

Το νομικό πλαίσιο

Το εφαρμοστέο διεθνές δίκαιο

- 3 Η συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου, που περιλαμβάνεται στο παράρτημα 1 Γ της συμφωνίας του Μαρακές για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 94/800/EK του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου των Ουρουγουάης (1986-1994) (ΕΕ L 336, σ. 1).

- 4 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της συμφωνίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου ορίζει:

«Τα μέλη οφείλουν να εφαρμόζουν τα άρθρα 1 έως 21 της σύμβασης της Βέρνης (1971), καθώς και το προσάρτημα της ίδιας σύμβασης. Παρ' όλα αυτά, τα μέλη δεν αποκτούν δικαιώματα ούτε υποχρεώσεις βάσει της παρούσας συμφωνίας αναφορικά με τα δικαιώματα που παραχωρούνται βάσει του άρθρου 6α της προαναφερθείσας σύμβασης και με τα δικαιώματα που απορρέουν από την εν λόγω διάταξη.»

- 5 Κατά το άρθρο 11 της συμβάσεως της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων (Πράξη Παρισίων της 24ης Ιουλίου 1971), σύμφωνα με την από 28 Σεπτεμβρίου 1979 τροποποιηθείσα εκδοχή του (στο εξής: σύμβαση της Βέρνης):

«1. Οι δημιουργοί θεατρικών, μουσικο-θεατρικών και μουσικών έργων έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν:

- i) τη δημόσια αναπαράσταση ή εκτέλεση των έργων τους, συμπεριλαμβανομένης της δημόσιας εκτέλεσης με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο·
- ii) τη με όλα τα μέσα δημόσια μετάδοση της αναπαράστασης ή εκτέλεσης των έργων τους.

2. Τα ίδια δικαιώματα έχουν οι δημιουργοί θεατρικών ή μουσικο-θεατρικών έργων καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος των δικαιωμάτων του επί του πρωτότυπου έργου, όσον αφορά τη μετάφραση των έργων τους.»

6 Το άρθρο 11α, πρώτο εδάφιο, της σύμβασης της Βέρνης ορίζει:

«Οι δημιουργοί λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν:

- i) τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση των έργων τους ή την παρουσίαση στο κοινό των έργων αυτών με κάθε άλλο μέσο που χρησιμεύει για την ασύρματη μετάδοση σημάτων, ήχων ή εικόνων·
- ii) οποιαδήποτε καλωδιακή ή ασύρματη παρουσίαση στο κοινό του ραδιοτηλεοπτικού έργου, όταν η παρουσίαση αυτή πραγματοποιείται από οργανισμό άλλον από αυτόν από τον οποίο προέρχεται·
- iii) την παρουσίαση του ραδιοτηλεοπτικού έργου στο κοινό μέσω μεγαφώνου ή κάθε άλλου αναλόγου μέσου μεταδόσεως σημάτων, ήχων ή εικόνων.»

7 Η Παγκόσμια Οργάνωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΠΟΠΙ) συνήψε στη Γενεύη, στις 20 Δεκεμβρίου 1996, τη συνθήκη του ΠΟΠΙ για τις ερμηνείες, εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα (WPPT) καθώς και τη συνθήκη του ΠΟΠΙ για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (WCT) (ΕΕ 1998, C 165, σ. 9). Οι δύο αυτές συνθήκες εγκρίθηκαν εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 2000/278/ΕΚ του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 2000 (ΕΕ L 89, σ. 6).

8 Το άρθρο 8 της συνθήκης του ΠΟΠΙ για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ορίζει:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 11, παράγραφος 1 σημείο 2, του άρθρου 11α, παράγραφος 1, σημεία 1 και 2, του άρθρου 11β, παράγραφος 1, σημείο

2, του άρθρου 14, παράγραφος 1, σημείο 2 και του άρθρου 14α, παράγραφος 1, της σύμβασης της Βέρνης, οι δημιουργοί λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων έχουν αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν κάθε παρουσίαση των έργων τους στο κοινό, με ενσύρματα ή ασύρματα μέσα, περιλαμβανομένης της διάθεσης στο κοινό των έργων τους κατά τρόπο ώστε τα μέλη του κοινού να μπορούν να έχουν πρόσβαση σ' αυτά από τον τόπο και κατά τον χρόνο της ατομικής επιλογής τους.»

- 9 Κατά τη διπλωματική διάσκεψη της 20ής Δεκεμβρίου 1996 έγιναν κοινές δηλώσεις σχετικά με τη συνθήκη του ΠΟΠΙ για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.
- 10 Η κοινή δήλωση που αφορά το άρθρο 8 της εν λόγω συνθήκης έχει ως εξής:

«Η απλή παροχή των φυσικών μέσων για την παροχή της δυνατότητας ή την πραγματοποίηση παρουσίασης στο κοινό θεωρείται ότι δεν αποτελεί αυτή καθαυτή παρουσίαση κατά την έννοια της παρούσας συνθήκης ή της σύμβασης της Βέρνης. Θεωρείται περαιτέρω ότι καμία από τις διατάξεις του άρθρου 10 δεν αποκλείει τη δυνατότητα των συμβαλλομένων μερών να εφαρμόζουν το άρθρο 11α, παράγραφος 2.»

Η κοινοτική νομοθεσία

- 11 Σύμφωνα με την ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2001/29:

«Κάθε εναρμόνιση του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων πρέπει να βασίζεται σε υψηλό επίπεδο προστασίας, διότι τα εν λόγω δικαιώματα είναι ουσιώδη για την πνευματική δημιουργία. Η προστασία τους συμβάλλει στη διατήρηση και ανάπτυξη της δημιουργικότητας προς όφελος των δημιουργών, των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, των παραγωγών, των καταναλωτών, του πολιτισμού, της βιομηχανίας και του κοινού γενικότερα. Ως εκ τούτου, η πνευματική ιδιοκτησία έχει αναγνωρισθεί ως αναπόσπαστο μέρος της ιδιοκτησίας.»

12 Η δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«Για να συνεχίσουν τη δημιουργική και καλλιτεχνική τους εργασία, οι δημιουργοί ή οι ερμηνευτές και εκτελεστές καλλιτέχνες πρέπει να λαμβάνουν εύλογη αμοιβή για τη χρήση των έργων τους, όπως και οι παραγωγοί για να μπορούν να χρηματοδοτούν αυτές τις δημιουργίες. Οι απαιτούμενες επενδύσεις για την παραγωγή προϊόντων, όπως τα φωνογραφήματα, οι ταινίες ή τα προϊόντα πολυμέσων, και υπηρεσιών όπως οι “κατ’ αίτησιν” υπηρεσίες, είναι σημαντικές. Χρειάζεται κατάλληλη έννομη προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας προκειμένου να εξασφαλιστεί η εύλογη αμοιβή και η ικανοποιητική απόδοση των σχετικών επενδύσεων.»

13 Η δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη της ίδιας οδηγίας ορίζει:

«Η διπλωματική διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της ΠΟΔΙ τον Δεκέμβριο του 1996 κατέληξε στην έγκριση δύο νέων συνθηκών, της “συνθήκης του ΠΟΔΙ για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας” και της “συνθήκης του ΠΟΔΙ για τις ερμηνείες και εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα”, που αφορούν την προστασία των δημιουργών και την προστασία των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών και των παραγωγών φωνογραφημάτων αντίστοιχα. Οι εν λόγω συνθήκες προσαρμόζουν σημαντικά τη διεθνή προστασία του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του “ψηφιακού θεματολογίου”, και βελτιώνουν τα μέσα καταπολέμησης της πειρατείας σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Κοινότητα και τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν ήδη υπογράψει τις εν λόγω συνθήκες, ενώ παράλληλα προχωρεί η διαδικασία επικύρωσής τους από τα κράτη μέλη και την Κοινότητα. Η παρούσα οδηγία συμβάλλει επίσης στην εκπλήρωση ορισμένων από τις νέες αυτές διεθνείς υποχρεώσεις.»

14 Σύμφωνα με την εικοστή τρίτη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας:

«Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να εναρμονίσει περαιτέρω το δικαίωμα του δημιουργού να παρουσιάζει στο κοινό το δικαίωμα αυτό. Θα πρέπει να θεωρηθεί

κατά ευρεία έννοια ότι καλύπτει κάθε παρουσίαση σε κοινό το οποίο δεν παρίσταται στον τόπο της παρουσίασης. Το δικαίωμα αυτό θα πρέπει να καλύπτει κάθε σχετική μετάδοση ή αναμετάδοση ενός έργου στο κοινό με ενσύρματα ή ασύρματα μέσα, συμπεριλαμβανομένης της ραδιοτηλεοπτικής εκπομπής. Το δικαίωμα αυτό δεν θα πρέπει να καλύπτει άλλες πράξεις.»

15 Η εικοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2001/29 ορίζει:

«Η απλή παροχή των υλικών μέσων για τη διευκόλυνση ή την πραγματοποίηση της παρουσίασης δεν αποτελεί καθαυτή παρουσίαση κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας.»

16 Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής ορίζει:

«1. Τα κράτη μέλη παρέχουν στους δημιουργούς το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν κάθε παρουσίαση στο κοινό των έργων τους, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, καθώς και να καθιστούν προσιτά τα έργα τους στο κοινό κατά τρόπο ώστε οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος.

2. Τα κράτη μέλη παρέχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν τη διάθεση στο κοινό, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, κατά τρόπο ώστε οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος:

α) στους καλλιτέχνες ερμηνευτές ή εκτελεστές, όσον αφορά την εγγραφή σε υλικό φορέα των ερμηνειών ή εκτελέσεών τους·

β) στους παραγωγούς φωνογραφημάτων, όσον αφορά τα φωνογραφήματά τους·

- γ) στους παραγωγούς της πρώτης υλικής ενσωμάτωσης ταινιών, όσον αφορά το πρωτότυπο και τα αντίγραφα των ταινιών τους
- δ) στους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς, όσον αφορά την υλική ενσωμάτωση των εκπομπών τους, που μεταδίδονται ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, συμπεριλαμβανομένης της καλωδιακής ή δορυφορικής αναμετάδοσης.

3. Τα δικαιώματα που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2 δεν αναλώνονται με οιαδήποτε πράξη παρουσίασης ή διάθεσης στο κοινό, με την έννοια του παρόντος άρθρου.»

Η εθνική νομοθεσία

- 17 Το κωδικοποιημένο κείμενο του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας, ο οποίος ρυθμίζει, διευκρινίζει και εναρμονίζει τις ισχύουσες στον τομέα αυτό νομοθετικές διατάξεις (στο εξής: ΝΠΙ), επικυρώθηκε με το βασιλικό διάταγμα 1/1996, της 12ης Απριλίου 1996 (ΒΟΕ αριθ. 97, της 22ας Απριλίου 1996).
- 18 Το άρθρο 17 του ΝΠΙ προβλέπει:

«Ο δημιουργός ασκεί κατ' αποκλειστικότητα τα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως του έργου του υπό οποιαδήποτε μορφή και ιδίως τα δικαιώματα αναπαραγωγής, διανομής, παρουσίασης στο κοινό και μετατροπής που δεν μπορούν να ασκηθούν χωρίς την έγκρισή του εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπει ο παρών νόμος.»

19 Το άρθρο 20, παράγραφος 1, του ΝΠΙ ορίζει:

«Ως παρουσίαση στο κοινό νοείται κάθε πράξη μέσω της οποίας ένα έργο καθίσταται προσιτό σε πλείονα πρόσωπα, χωρίς να έχει προηγηθεί διανομή αντιτύπων σε κάθε ένα από τα πρόσωπα αυτά.

Η παρουσίαση εντός καθαρά ιδιωτικού χώρου, ο οποίος δεν είναι ενσωματωμένος σε κάποιο δίκτυο αναμεταδόσεως ή δεν συνδέεται με τέτοιο δίκτυο, δεν συνιστά παρουσίαση στο κοινό.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

20 Η SGAE είναι ο οργανισμός που διαχειρίζεται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ισπανία.

21 Η SGAE θεώρησε ότι η χρήση συσκευών τηλεοράσεως και συσκευών αναμεταδόσεως μουσικής εντός του ξενοδοχείου ιδιοκτήτρια του οποίου είναι η εταιρία Rafael, την περίοδο μεταξύ Ιουνίου 2002 και Μαρτίου 2003, συνιστά πράξεις παρουσιάσεως στο κοινό έργων που ανήκουν στο ρεπερτόριο που διαχειρίζεται. Εκτιμώντας ότι οι πράξεις αυτές εκτελέστηκαν κατά προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των έργων αυτών, η SGAE άσκησε αγωγή αποζημιώσεως κατά της εταιρίας Rafael ενώπιον του Juzgado de primera instancia αριθ. 28 de Barcelona (πρωτοδικείο αριθμός 28 της Βαρκελώνης).

22 Με απόφαση της 6ης Ιουνίου 2003, το δικαστήριο αυτό απέρριψε εν μέρει την αγωγή. Έκρινε, συγκεκριμένα, ότι η χρήση συσκευών τηλεοράσεως στα δωμάτια του ξενοδοχείου δεν συνεπαγόταν πράξεις παρουσιάσεως στο κοινό των έργων που διαχειριζόταν η SGAE. Το δικαστήριο αυτό έκρινε, αντιθέτως, βάσιμη την αγωγή της SGAE όσον αφορά την παγκοίνως γνωστή ύπαρξη, εντός των ξενοδοχείων, κοινόχρηστων χώρων εξοπλισμένων με συσκευές τηλεοράσεως όπου μεταδίδεται μουσική.

23 Η SGAE και η εταιρία Rafael άσκησαν έφεση κατά της αποφάσεως ενώπιον του Audiencia Provincial de Barcelona, το οποίο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Συνιστά η εγκατάσταση στα δωμάτια ενός ξενοδοχείου συσκευών τηλεοράσεως, μέσω των οποίων αναμεταδίδεται καλωδιακώς το τηλεοπτικό σήμα που λαμβάνεται μέσω δορυφόρου ή μέσω επιγείου δικτύου, πράξη παρουσιάσεως στο κοινό καλυπτόμενη από τη σκοπούμενη εναρμόνιση των εθνικών κανονιστικών ρυθμίσεων περί προστασίας των δικαιωμάτων του δημιουργού, την οποία προβλέπει το άρθρο 3 της οδηγίας [2001/29];
- 2) Αντιβαίνει η ερμηνεία ότι το δωμάτιο ξενοδοχείου αποτελεί αμιγώς ιδιωτικό χώρο, ώστε να μη θεωρείται πλέον ως παρουσίαση στο κοινό η παρουσίαση που πραγματοποιείται μέσω συσκευών τηλεοράσεως διά των οποίων αναμεταδίδεται το τηλεοπτικό σήμα που λαμβάνει προηγουμένως το ξενοδοχείο, στη διαλαμβανόμενη από την οδηγία [2001/29] προστασία των δικαιωμάτων του δημιουργού;
- 3) Είναι δυνατόν να θεωρηθεί, για τους σκοπούς της προβλεπόμενης από την οδηγία [2001/29] προστασίας των δικαιωμάτων του δημιουργού έναντι πράξεων παρουσιάσεως στο κοινό, ότι η παρουσίαση που πραγματοποιείται μέσω συσκευής τηλεοράσεως ευρισκόμενης εντός υπνοδωματίου ξενοδοχείου είναι δημόσια ως εκ του λόγου ότι πρόσβαση στο έργο έχει κοινό που εναλλάσσεται;»

Επί της αιτήσεως επαναλήψεως της προφορικής διαδικασίας

- 24 Με έγγραφο που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 12 Φεβρουαρίου 2006, η εταιρία Rafael ζήτησε, βάσει του άρθρου 61 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, να επαναληφθεί η προφορική διαδικασία.
- 25 Ως αιτιολογία του αιτήματος αυτού προτάθηκε η φερόμενη έλλειψη συνοχής στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα. Η εταιρία Rafael προβάλλει ότι η αρνητική απάντηση στην οποία καταλήγουν οι προτάσεις αυτές, όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, συνεπάγεται αναπόφευκτα αρνητική απάντηση και στο δεύτερο και τρίτο ερώτημα, ενώ ο γενικός εισαγγελέας προτείνει στο Δικαστήριο να απαντήσει καταφατικά στα δύο αυτά ερωτήματα.
- 26 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι ο Οργανισμός του Δικαστηρίου και ο Κανονισμός Διαδικασίας δεν προβλέπουν δυνατότητα των διαδίκων να καταθέσουν παρατηρήσεις σε απάντηση των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 30ής Μαρτίου 2006, C-259/04, Emanuel, Συλλογή 2006, σ. I-3089, σκέψη 15).
- 27 Το Δικαστήριο μπορεί βεβαίως αυτεπαγγέλτως ή μετά από πρόταση του γενικού εισαγγελέα, ή ακόμη και κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων, να διατάξει την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, σύμφωνα με το άρθρο 61 του Κανονισμού Διαδικασίας, αν εκτιμά ότι δεν έχει επαρκώς διαφωτιστεί ή ότι η υπόθεση πρέπει να κριθεί βάσει ενός επιχειρήματος επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 2003, C-209/01, Schilling και Fleck-Schilling, Συλλογή 2003, σ. I-13389, σκέψη 19, και της 17ης Ιουνίου 2004, C-30/02, Recheio — Cash & Carry, Συλλογή 2004, σ. I-6051, σκέψη 12).
- 28 Ωστόσο, το Δικαστήριο εκτιμά ότι διαθέτει όλα τα στοιχεία που του είναι αναγκαία για να αποφανθεί.

29 Κατά συνέπεια, παρέλκει η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

30 Επιβάλλεται καταρχάς η διαπίστωση ότι, αντίθετα με όσα υποστηρίζει η εταιρία Rafael, η επίδικη στην υπόθεση της κύριας δίκης περίπτωση δεν εμπίπτει στην οδηγία 93/83/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 1993, περί συντονισμού ορισμένων κανόνων όσον αφορά το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα που ισχύουν για τις δορυφορικές ραδιοηλεκτρονικές μεταδόσεις και την καλωδιακή αναμετάδοση (ΕΕ L 248, σ. 15), αλλά στην οδηγία 2001/29. Συγκεκριμένα, η οδηγία αυτή έχει εφαρμογή σε όλες τις παρουσιάσεις προστατευόμενων έργων στο κοινό, ενώ η οδηγία 93/83 προβλέπει μόνον την ελάχιστη εναρμόνιση ορισμένων πλευρών της προστασίας των δικαιωμάτων του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων σε περιπτώσεις δορυφορικών ραδιοηλεκτρονικών μεταδόσεων και καλωδιακής αναμετάδοσης εκπομπών προερχόμενων από άλλα κράτη μέλη. Πάντως, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, αντιθέτως από την οδηγία 2001/29, οι κανόνες αυτοί για την ελάχιστη εναρμόνιση δεν παρέχουν στοιχεία προς απάντηση σε ερώτημα που αφορά κατάσταση όμοια με αυτήν των υπό κρίση προδικαστικών ερωτημάτων (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 2000, C-293/98, Egeda, Συλλογή 2000, σ. I-629, σκέψεις 25 και 26).

31 Στη συνέχεια, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι από τις επιταγές που απορρέουν τόσο από την ενιαία εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου όσο και από την αρχή της ισότητας προκύπτει ότι το γράμμα μιας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου, η οποία, όπως οι διατάξεις της οδηγίας 2001/29, δεν περιέχει καμία ρητή παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου της πρέπει κανονικά να ερμηνεύεται, σε όλη την Κοινότητα, κατά τρόπο αυτοτελή και ενιαίο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2000, C-357/98, Yladom, Συλλογή 2000, σ. I-9265, σκέψη 26, και της 6ης Φεβρουαρίου 2003, C-245/00, SENA, Συλλογή 2003, σ. I-1251, σκέψη 23). Κατά συνέπεια, η Αυστριακή Κυβέρνηση δεν μπορεί να υποστηρίξει λυσιτελώς ότι απόκειται στα κράτη μέλη να ερμηνεύσουν την έννοια του «κοινού» στην οποία παραπέμπει η οδηγία 2001/29 χωρίς να δίνει τον ορισμό της.

Επί του πρώτου και τρίτου ερωτήματος

- 32 Με το πρώτο και τρίτο ερώτημά του, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν η διανομή σήματος μέσω συσκευών τηλεοράσεως σε πελάτες που διαμένουν στα δωμάτια ξενοδοχειακού συγκροτήματος συνιστά πράξη παρουσιάσεως στο κοινό υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29 και αν η εγκατάσταση συσκευών τηλεοράσεως στα δωμάτια του συγκροτήματος αυτού συνιστά, καθεαυτή, πράξη αυτού του είδους.
- 33 Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι η εν λόγω οδηγία δεν διευκρινίζει η ίδια την έννοια της «παρουσιάσεως στο κοινό».
- 34 Κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία διατάξεως του κοινοτικού δικαίου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (βλ. ιδίως αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, C-156/98, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-6857, σκέψη 50 και της 6ης Ιουλίου 2006, C-53/05, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, Συλλογή 2006, σ. I-6215, σκέψη 20).
- 35 Εξάλλου, οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου πρέπει να ερμηνεύονται, στο μέτρο του δυνατού, υπό το φως του διεθνούς δικαίου, ειδικότερα όταν οι διατάξεις αυτές αποβλέπουν ακριβώς στο να θέσουν σε εφαρμογή διεθνή συμφωνία συναφθείσα από την Κοινότητα (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 14ης Ιουλίου 1998, C-341/95, Bettati, Συλλογή 1998, σ. I-4355, σκέψη 20 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 36 Όπως προκύπτει από την εικοστή τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2001/29 η έννοια της «παρουσιάσεως στο κοινό» πρέπει να νοείται υπό ευρεία έννοια. Η ερμηνεία αυτή είναι αναγκαία για την επίτευξη του κύριου σκοπού της εν λόγω

οδηγίας, ο οποίος, όπως προκύπτει από την ένατη και δέκατη αιτιολογική σκέψη της, συνίσταται στην καθιέρωση υψηλότερου επιπέδου προστασίας υπέρ, μεταξύ άλλων, των δημιουργών, ώστε να μπορούν να λαμβάνουν εύλογη αμοιβή για τη χρήση των έργων τους, ιδίως στην περίπτωση παρουσιάσεως στο κοινό.

- 37 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ως «κοινό» νοείται ακαθόριστος αριθμός δυνητικών τηλεθεατών (αποφάσεις της 2ας Ιουνίου 2005, C-89/04, *Mediakabel*, Συλλογή 2005, σ. I-4891, σκέψη 30, και της 14ης Ιουλίου 2005, C-192/04, *Lagardère Active Broadcast*, Συλλογή 2005, σ. I-7199, σκέψη 31).
- 38 Σ' ένα πλαίσιο όπως της υποθέσεως της κύριας δίκης, επιβάλλεται μία συνολική προσέγγιση, για την οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη, αφενός, όχι μόνον οι πελάτες που διαμένουν στα δωμάτια του ξενοδοχειακού συγκροτήματος, οι οποίοι είναι οι μόνον που αναφέρονται ρητώς στα προδικαστικά ερωτήματα, αλλά και οι πελάτες που βρίσκονται σε κάθε άλλο χώρο του εν λόγω συγκροτήματος και έχουν στη διάθεσή τους συσκευή τηλεοράσεως που είναι τοποθετημένη εκεί. Πρέπει, αφετέρου, να ληφθεί υπόψη η περίπτωση ότι, συνήθως, οι πελάτες της μονάδας αυτής εναλλάσσονται ταχέως. Πρόκειται γενικώς για ένα αρκετά μεγάλο αριθμό προσώπων, οπότε πρέπει να θεωρηθούν ως κοινό λαμβανομένου υπόψη του κύριου σκοπού της οδηγίας 2001/29, όπως υπομνήσθηκε με τη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως.
- 39 Λαμβάνοντας υπόψη, εξάλλου, τα σωρευτικά αποτελέσματα που απορρέουν από τη διάθεση των έργων προς αυτούς τους δυνητικούς τηλεθεατές, η διάθεση αυτή μπορεί να αποκτήσει στο πλαίσιο αυτό μεγάλη σημασία. Δεν ασκεί επιρροή, επομένως, το ότι μοναδικοί αποδέκτες είναι οι ένοικοι των δωματίων και ότι αυτοί, χωριστά λαμβανόμενοι, αντιπροσωπεύουν περιορισμένο οικονομικό μέγεθος για το ξενοδοχειακό συγκρότημα.
- 40 Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι παρουσίαση που διενεργείται υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης αναλύεται, σύμφωνα με το άρθρο 11α, πρώτο εδάφιο, στοιχείο ii, της σύμβασης της Βέρνης, ως παρουσίαση που πραγματοποιεί-

ται από οργανισμό διαφορετικό από αυτόν από τον οποίο προέρχεται. Έτσι, η μετάδοση αυτή πραγματοποιείται προς κοινό διαφορετικό από το κοινό της πρωτότυπης παρουσιάσεως του έργου, δηλαδή προς νέο κοινό.

- 41 Συγκεκριμένα, όπως επεξηγεί ο οδηγός της σύμβασης της Βέρνης, επεξηγηματικό έγγραφο που κατάρτισε ο ΠΟΠΙ το οποίο, αν και δεν έχει υποχρεωτική νομική ισχύ, συμβάλλει ωστόσο στην ερμηνεία της εν λόγω συμβάσεως, ο δημιουργός, επιτρέποντας αυτόν τον τρόπο εκμεταλλεύσεως του έργου του, λαμβάνει υπόψη του μόνον τους άμεσους χρήστες, ήτοι τους κατόχους συσκευών λήψεως οι οποίοι, μεμονωμένα ή στο πλαίσιο του ιδιωτικού ή οικογενειακού τους περιβάλλοντος, λαμβάνουν τις εκπομπές. Σύμφωνα με τον οδηγό αυτό, από τη στιγμή που η λήψη γίνεται για να μεταδοθεί σε ακροατήριο μεγαλύτερης κλίμακας, και ενίοτε με κερδοσκοπικό σκοπό, ένα νέο τμήμα του κοινού αποκτά πρόσβαση στην ακρόαση ή στη θέαση του έργου, η δε παρουσίαση της εκπομπής μέσω μεγαφώνου ή αναλόγου μέσου παύει να αποτελεί απλή λήψη αυτής καθαυτής της εκπομπής, αλλά ανεξάρτητη πράξη με την οποία το εκπεμπόμενο έργο παρουσιάζεται σε ένα νέο κοινό. Όπως διευκρινίζει ο εν λόγω οδηγός, η δημόσια αυτή λήψη ενεργοποιεί το αποκλειστικό δικαίωμα του δημιουργού να παράσχει τη σχετική άδεια.
- 42 Πάντως, η πελατεία ξενοδοχειακού συγκροτήματος αποτελεί νέο κοινό. Συγκεκριμένα, η διανομή του εκπεμπόμενου έργου στην πελατεία αυτή μέσω συσκευών τηλεοράσεως δεν αποτελεί απλώς τεχνικό μέσο για την εξασφάλιση ή τη βελτίωση της λήψεως του πρωτοτύπου της εκπομπής εντός της ζώνης καλύψεώς της. Αντιθέτως, το ξενοδοχειακό συγκρότημα είναι ο οργανισμός που παρεμβάλλεται, με πλήρη επίγνωση των συνεπειών της συμπεριφοράς του, για να δώσει στους πελάτες του πρόσβαση στο προστατευόμενο έργο. Συγκεκριμένα, ελλείψει της παρεμβάσεως αυτής, οι συγκεκριμένοι πελάτες, ευρισκόμενοι εντός της ζώνης αυτής, δεν θα μπορούσαν, κατ' αρχήν, να έχουν πρόσβαση στο μεταδιδόμενο έργο.
- 43 Στη συνέχεια, από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29 και από το άρθρο 8 της συνθήκης του ΠΟΠΙ για το δικαίωμα του δημιουργού απορρέει ότι, για να υπάρξει παρουσίαση στο κοινό, αρκεί να τεθεί το έργο στη διάθεση του κοινού με αποτέλεσμα τα πρόσωπα που το συνθέτουν να έχουν πρόσβαση σε αυτό. Επομένως, δεν είναι κρίσιμο συναφώς, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζουν η εταιρία Rafael και η Ιρλανδία, το ότι οι πελάτες που δεν έθεσαν σε λειτουργία τη συσκευή τηλεοράσεως δεν είχαν πραγματική πρόσβαση στα έργα.

- 44 Εξάλλου, όπως προκύπτει από τον φάκελο που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο, η μεσολάβηση του ξενοδοχειακού συγκροτήματος από όπου παρέχεται στους πελάτες του πρόσβαση στο μεταδιδόμενο έργο πρέπει να θεωρηθεί ως παροχή πρόσθετης υπηρεσίας η οποία πραγματοποιείται με σκοπό τον προσπορισμό ορισμένου οφέλους. Δεν μπορεί, πράγματι, να αμφισβητηθεί σοβαρά ότι η προσφορά της υπηρεσίας αυτής δεν επηρεάζει την ποιοτική κατάταξη του ξενοδοχείου και, επομένως, την τιμή των δωματίων. Επομένως, ακόμη κι αν θεωρηθεί, όπως προβάλλει η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ότι η επιδίωξη κερδοσκοπικού σκοπού δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ύπαρξη παρουσιάσεως στο κοινό, εν πάση περιπτώσει δεν αμφισβητείται ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, η παρουσίαση έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα.
- 45 Όσον αφορά το ερώτημα αν η εγκατάσταση συσκευών τηλεοράσεως στα δωμάτια ξενοδοχειακού συγκροτήματος συνιστά, από μόνη της, πράξη παρουσιάσεως στο κοινό υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το γράμμα της εικοστής έβδομης αιτιολογικής σκέψης της οδηγίας ορίζει, σύμφωνα με το άρθρο 8 της συνθήκης του ΠΟΠ για το δικαίωμα του δημιουργού, ότι «η απλή παροχή των υλικών μέσων για τη διευκόλυνση ή την πραγματοποίηση της παρουσίασης δεν αποτελεί καθαυτή παρουσίαση κατά την έννοια της [εν λόγω] οδηγίας».
- 46 Ωστόσο, μολονότι η παροχή απλώς των υλικών εγκαταστάσεων, η οποία προϋποθέτει, συνήθως, πέραν του ξενοδοχειακού συγκροτήματος, επιχειρήσεις που εξειδικεύονται στην πώληση ή την εκμίσθωση συσκευών τηλεοράσεως, δεν συνιστά, από μόνη της, παρουσίαση υπό την έννοια της οδηγίας 2001/29, παρ' όλ' αυτά η εγκατάσταση αυτή μπορεί να καταστήσει τεχνικά δυνατή την πρόσβαση του κοινού στα μεταδιδόμενα έργα. Επομένως, εάν, μέσω συσκευών τηλεοράσεως που έχουν εγκατασταθεί με τον τρόπο αυτό, το ξενοδοχειακό συγκρότημα διανέμει το σήμα στους πελάτες του που διαμένουν στα δωμάτια του συγκροτήματος αυτού, πρόκειται για παρουσίαση στο κοινό, χωρίς να έχει σημασία ποια είναι η τεχνική μεταδόσεως του χρησιμοποιούμενου σήματος.
- 47 Κατά συνέπεια, στο πρώτο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, μολονότι η παροχή απλώς των υλικών εγκαταστάσεων δεν συνιστά, από μόνη της,

παρουσίαση υπό την έννοια της οδηγίας 2001/29, η διανομή σήματος από ξενοδοχειακό συγκρότημα μέσω συσκευών τηλεοράσεως σε πελάτες που διαμένουν στα δωμάτια του συγκροτήματος αυτού συνιστά, ασχέτως της τεχνικής μεταδόσεως του χρησιμοποιούμενου σήματος, πράξη παρουσιάσεως στο κοινό υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

48 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν ο ιδιωτικός χαρακτήρας των δωματίων ξενοδοχειακού συγκροτήματος κωλύει το να αποτελεί η παρουσίαση έργου στους χώρους αυτούς μέσω συσκευών τηλεοράσεως πράξη παρουσιάσεως στο κοινό υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29.

49 Συναφώς, η Ιρλανδία προβάλλει ότι επιβάλλεται να διαχωριστούν οι πράξεις παρουσιάσεως ή διαθέσεως των έργων που πραγματοποιούνται στο ιδιωτικό πλαίσιο των δωματίων ξενοδοχειακού συγκροτήματος, από τις ίδιες πράξεις που πραγματοποιούνται σε δημόσιους χώρους στο ίδιο αυτό συγκρότημα. Η άποψη αυτή δεν μπορεί ωστόσο να γίνει δεκτή.

50 Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει τόσο από το γράμμα όσο και από το πνεύμα των άρθρων 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29 και 8 της συνθήκης του ΠΟΠΙ για το δικαίωμα του δημιουργού, τα οποία απαιτούν αμφότερα άδεια του δημιουργού όχι μόνο για τις αναμεταδόσεις σε δημόσιο ή σε ανοικτό στο κοινό χώρο, αλλά και για τις πράξεις παρουσιάσεως με τις οποίες το κοινό αποκτά πρόσβαση στο έργο, ο ιδιωτικός ή δημόσιος χαρακτήρας του χώρου στον οποίο λαμβάνει χώρα η παρουσίαση δεν ασκεί επιρροή.

- 51 Εξάλλου, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές της οδηγίας 2001/29 και της συνθήκης του ΠΟΠΙ για το δικαίωμα του δημιουργού, το δικαίωμα παρουσιάσεως στο κοινό περιλαμβάνει τη διάθεση των έργων στο κοινό κατά τρόπον ώστε να μπορεί ο καθένας να έχει πρόσβαση σε αυτά από τον τόπο και κατά τον χρόνο της προσωπικής του επιλογής. Πάντως, το εν λόγω δικαίωμα της διαθέσεως και, κατά συνέπεια, της παρουσιάσεως στο κοινό θα καθίστατο άνευ περιεχομένου αν δεν περιελάμβανε και τις παρουσιάσεις που πραγματοποιούνται σε ιδιωτικούς χώρους.
- 52 Προς στήριξη της απόψεως σχετικά με τον ιδιωτικό χαρακτήρα των δωματίων ξενοδοχειακού συγκροτήματος, η Ιρλανδία επικαλείται επίσης την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και ειδικότερα το άρθρο 8 της συμβάσεως αυτής, δυνάμει της οποίας απαγορεύεται κάθε προδήλως αυθαίρετη ή δυσανάλογα επαχθής παρέμβαση στη σφαίρα της ιδιωτικής δραστηριότητας. Ούτε το επιχείρημα αυτό μπορεί πάντως να γίνει δεκτό.
- 53 Πρέπει να τονιστεί, συναφώς, ότι η Ιρλανδία δεν διευκρινίζει ποιο θα ήταν, σε πλαίσιο όπως αυτό της υποθέσεως της κύριας δίκης, το θύμα της αυθαίρετης ή δυσανάλογα επαχθούς παρεμβάσεως. Πάντως, δύσκολα γίνεται αντιληπτό να αναφέρεται η Ιρλανδία στους πελάτες που επωφελούνται από το σήμα που λαμβάνουν χωρίς να υπέχουν καμία υποχρέωση αμοιβής των δημιουργών. Δεν μπορεί προδήλως να αφορά ούτε το ξενοδοχειακό συγκρότημα, διότι, ακόμη και αν πρέπει να συναχθεί ότι το συγκρότημα αυτό υποχρεούται να καταβάλει την εν λόγω αμοιβή, δεν μπορεί ωστόσο να προβληθεί ότι είναι θύμα παραβιάσεως του άρθρου 8 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, στο μέτρο που τα δωμάτια, από τη στιγμή που διατίθενται στους πελάτες, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως εμπύπτοντα στην ιδιωτική σφαίρα.
- 54 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο ιδιωτικός χαρακτήρας των δωματίων ξενοδοχειακού συγκροτήματος δεν κωλύει το να αποτελεί η πράξη παρουσιάσεως έργου που πραγματοποιείται εκεί μέσω συσκευών τηλεοράσεως πράξη παρουσιάσεως στο κοινό υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29.

Επί των δικαστικών εξόδων

55 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Μολονότι η παροχή απλώς των υλικών εγκαταστάσεων δεν συνιστά, από μόνη της, παρουσίαση υπό την έννοια της οδηγίας 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, η διανομή σήματος από ξενοδοχειακό συγκρότημα μέσω συσκευών τηλεοράσεως σε πελάτες που διαμένουν στα δωμάτια του συγκροτήματος αυτού, ασχέτως της τεχνικής μεταδόσεως του χρησιμοποιούμενου σήματος, συνιστά πράξη παρουσιάσεως στο κοινό υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.
- 2) Ο ιδιωτικός χαρακτήρας των δωματίων ξενοδοχειακού συγκροτήματος δεν κωλύει το να αποτελεί η πράξη παρουσιάσεως έργου που πραγματοποιείται εκεί μέσω συσκευών τηλεοράσεως πράξη παρουσιάσεως στο κοινό υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29.

(υπογραφές)